

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Kotilainen, Sofia

Title: Vallasta luopumisen vaikeus

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittaja & Agricola, Suomen humanistiverkko, 2019

Rights: CC BY 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

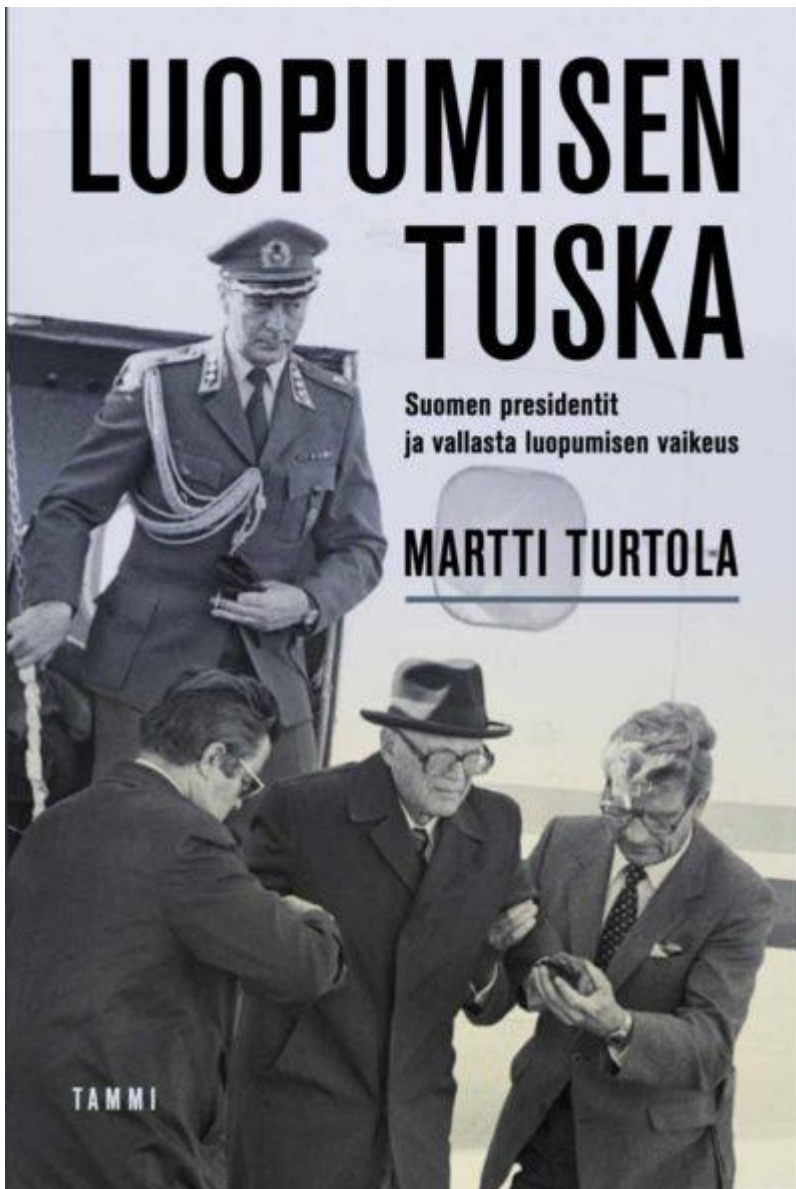
Please cite the original version:

Kotilainen, S. (2019). Vallasta luopumisen vaikeus. Agricolan kirja-arvostelut, 23.4.2019.
<https://agricolaverkko.fi/review/vallanvaihtuessa/>

Vallasta luopumisen vaikeus

23.4.2019 | SOFIA KOTILAINEN

Emeritusprofessori Martti Turtolan teos Suomen presidenttien vallasta luopumisesta keskittyy vallan merkitykseen sekä siihen, kuinka valta vaikuttaa yksilöön. Tekijä tarkastelee presidenttikausien osalta erityisesti vallanvaihdosten hetkiä. Osa presidenteistä on luopunut vallastaan vapaaehtoisesti, osa vastahakoisesti. Turtolan teos on kiinnostava lukukokemus eri presidenttikausien seurauksista yksilöiden elämässä ja tasavallan vaiheissa.

Turtola, Martti: *Luopumisen tuska. Suomen presidentit ja vallasta luopumisen vaikeus.* Tammi, 2018. 269 sivua. ISBN 9789513196363.

Vallasta voi hurmaantua ja siihen voi rakastua. Mitä useampi vuosi kuluu, sitä alkaa kuitenkin pitää yhä enemmän itsestään selvänä. Suhteessa valtaan ja hallitsemiseen on varmaa vain se, että jonain päivänä on luopumisen aika. Toisille se on jopa helpotus, mutta kaikilta se ei onnistu.

Professori (emeritus) **Martti Turtola** on valinnut teoksensa aiheeksi ehkä paljastavimman näkökulman presidenttiemme jo runsaasti tutkittuihin virkakausiin: mitä lopulta jää jäljelle, kun ihminen instituution sisällä riisutaan vallan merkeistään ja hänen on siirryttävä sivummalle.

VALLAN MERKITYS JA VAIKUTUS YKSILÖÖN

Kirjoittaja toteaa esipuheessaan, ettei kirjan tarkoitus ole tarkastella kaikkien Suomen presidenttien virkakausia tai heidän valintaansa presidentiksi, vaan pikemminkin pohtia vallan merkitystä ja sen vaikutusta yksilöön. Koska presidentin tehtävissä on selkeästi viihdytty, Turtola kysyykin teoksessaan, kuinka moni maamme presidenteistä on luopunut tehtävistään vapaaehtoisesti, saati helpottuneena, ja kuinka moni on vältellyt viimeiseen saakka poistumista vallan näyttämöltä. Hän pohtii myös, missä määrin puolueet ovat pyrkineet hyötymään istuvan presidentin kokemukseen nojautuvasta etumatkasta uusissa vaaleissa. Tarkastelu alkaa jo Suomen itsenäistymisen jälkeisistä kuningashaaveista ja kahden valtionhoitajan toimikausista ennen varsinaisen presidentti-instituution syntymistä.

Presidentti Ståhlberg teki Petsamon vierailunsa aikana kiertomatkan Petsamovuonossa kalastusalus Agneksella. 1921. Museovirasto, Historian kuvakokoelma.

Turtola tiivistää tehokkaasti kirjan alkuosaan ne olosuhteet ja asetelmat, joiden seurauksena Venäjän keisari **Nikolai II** luopui vallastaan ja Suomi joutui eräällä tapaa tuuliajolle miltei koko loppuvuoden 1917 ajaksi, kun oli epäselvää, mikä taho oikeastaan käytti ylintä valtaa Suomessa. Vasta 15. marraskuuta eduskunta

julistautui korkeimman vallan käyttäjäksi, jolloin myös tulkittiin yhteyden Venäjään katkenneen. Virallinen itsenäisyysjulistus tosin laadittiin vasta joulukuun alussa.

Lisäksi Turtola pohdiskelee sitä jännittävää näkökulmaa, että mikäli Suomen hallitsijaksi olisikin valittu kuningas, saksalaisesta Hessenin suvusta polveutunut **Friedrich Karl**, esimerkiksi marsalkka Mannerheimin poliittinen valta ei olisi toisen maailmansodan aikana kasvanut niin merkittäväksi kuin tosiasiasa tapahtui. Toisaalta myöskään **Urho Kekkonen** ei olisi sotien jälkeen noussut samalla tavalla valtaan kuin sittemmin kävi, mikäli kuninkaan jälkeläiset olisivat edelleen tuolloin olleet vallassa. Kekkosesta olisi tullut korkeintaan moninkertainen pääministeri vailla ”kuninkaallista” valtionpäämiehen roolia.

Turtolan teoksen kansi tiivistää oivallisesti yhteen kuvaan sen, miten tuskallista ja kohtalokasta pitkitetty vallasta luopuminen voi olla. Siinä Urho Kekkonen on lentokentällä palaamassa elokuussa 1981 Islannin-matkalta kotimaahan, ja valtionpäämiehen hieman etukumara asento yhdistettynä siihen, että avustajat molemmissa käsipuolissa käytännössä kannattelevat häntä maan kamaralle astuttaessa, muistuttaa, että mahtavinkin hallitsija saavuttaa jonain päivänä valtansa rajat.

Relander kuuntelee radiota Kultarannassa. Museovirasto, Historian kuvakokoelma.

Kekkosen valtakausi on muodostunut Suomen poliittisessä historiassa eräänlaiseksi rajoittamattomien valtakausien symboliksi, mutta harvemmin muistetaan, että myös **Relander** ja **Svinhufvud** olisivat aikoinaan halunneet jatkaa presidenttinä pidempään. **Ståhlbergin** kieltäytyi ensin ehdokkuudesta vuoden 1925 vaaleissa, mutta oli 1930-luvulla useammankin kerran uudelleen ehdokkaana presidentiksi – tosin Turtolan arvion mukaan enemmänkin poliittisista kuin henkilökohtaisista syistä.

J. K. Paasikiven täytyi puolestaan houkutella pidempään sairastellut Mannerheim viimein keväällä 1946 esittämään eronpyyntönsä presidentin tehtävästä. Paasikivi itse oli iältään vain kolme vuotta Mannerheimia nuorempi, mutta katsoi ansainneensa nimityksen tämän seuraajaksi ja oli mukana epävirallisena ehdokkaana, niin kutsuttuna ”mustana hevosena” vielä vuoden 1956 presidentinvaaleissa. Paasikivi menehtyi saman vuoden joulukuussa sydänkohtaukseen 86-vuotiaana.

Turtolan teos osoittaa myös, että etenkin silloin, kun presidenteillä on tehtävästä luopuessaan ollut jäljellä aktiivisia työvuosia, heitä on askarruttanut, mitä tapahtuu virkakauden jälkeen ja heillä on ollut tarve jonkin mielekkään uuden tehtävän löytämiseen. Esimerkiksi Ahtisaari kanavoi energiansa kansainväliseen rauhanvälitystyöhön, kun taas luopuessaan vasta alle 50-vuotias Relander siirtyi Suomen maalaisten paloapuyhdistyksen toimitusjohtajaksi. Mannerheim joutui valtionjohtajakautensa jälkeen katkerasti pettymään siihen, etteivät presidenttihaaveet toteutuneet vielä tuolloin, mutta hän toki sai revanssinsa myöhemmin.

Teoksen ohut kuvaliite sisältää vähintään yhden mustavalkoisen valokuvan kustakin tasavallan presidentistä. Eniten teos keskittyy **Rytin**, **Mannerheimin** ja **Kekkosen** vallankäytön pohdintaan, mikä on toisaalta odotuksenmukaista, koska tekijä on aiemmin kirjoittanut laajemmin juuri Rytin ja Mannerheimin elämänvaiheista.

Presidenttien puoliset Kaisa Kallio ja Gerda Ryti 1940. Ohjelmasta: Sankarivainajien muistopäivä YLE kuvanauha.

Turtola sivuaa kirjansa loppulehdillä presidenttien puolisoiden merkitystä instituution näkökulmasta. Tästä teemasta olisin lukenut mielellään enemmänkin, ja etenkin luopumisen vuosilta, mutta toisaalta **Päivi Storgårdin** 2017 ilmestynyt teos *Olet valaissut minun tietäni: presidenttien puoliset* keskittyy aiheeseen kaikkien puolisoiden näkökulmasta – muun heistä julkaistun elämäkertakirjallisuuden ohella. Turtola on ehkä tämän vuoksi rajannut aihepiirin vain hyvin lyhyeen lukuun.

NAISELLINEN DIIVAILU?

Chevalierkaartin kornetti Carl Gustaf Mannerheim vuonna 1891. A. Pasetti, Pietari 1891. Museovirasto, Historian kuvakokoelma.

Sivulla 26 herättää lukijan huomiota Turtolan käyttämä ilmaus, hänen mukaansa useankin kirjoittajan mainitsema ”naisellinen piirre” Mannerheimin käytöksessä kontrastina karskiin sotilaallisuuteen, eli se, että mikäli hän ei saanut tahtoaan läpi, hän käyttäytyi usein teatteridiivamaisesti ja poistui tilanteesta ovet paukkuen tai vetosi ”sairastumiseen”. Eiköhän tällainen kiukutteleva teatraalisuus ole onnistunut kautta aikojen tarvittaessa myös miehiltä ja erityisesti miesjohtajilta, joten miksi se pitäisi enää nykytutkimuksessa leimata erityisen ”naiselliseksi” ominaisuudeksi? Eikö kyse ole pikemminkin siitä, kenellä on missäkin tilanteessa sellainen oletus omasta korvaamattomuudestaan, että hänellä on varaa kiukutella tai käyttäytyä jopa häikäilemättömästi ja käyttää sitä aseenaan omien tarkoituksperiensä saavuttamiseksi?

Toisinaan näytös onnistuu, toisinaan esitys ei mene läpi, mutta asialla tuskin on mitään tekemistä sukupuolen kanssa. Toisaalta kaikenlainen taktikointi,

harhauttaminen ja juonittelu tai näyttävät manööverit ja seremoniat (joista Turtola itsekin mainitsee kirjassaan esimerkkinä toukokuun 16. päivän voitonparaatin vuonna 1918) päämäärien saavuttamiseksi lienevät ominaisia suurille sotapäälliköille. Mannerheimin kaltaiselle tiedustelutehtävissäkin toimineelle kokeneelle sotilaalle ne olivat kaikeksi osa hänen ammattitaitoaan.

Teos on kirjoitettu erinomaisen sujuvalla kielellä. Kirja rakentuu kahdesta osasta, joista ensimmäisessä käydään kronologisesti läpi kunkin presidentin virkakauden keskeisimmät vaiheet suhteessa Suomen tuolloiseen sisä- ja ulkopoliittiseen tilaan.

Toinen osa, joka on otsikoitu nimellä Luopumisen tuska, keskittyy presidenttien suhteeseen vallankäyttöön. Rakenne on jossain määrin ongelmallinen, sillä jälkimmäinen osa toistaa jonkin verran alkujakson sisältöä. Ehkä osien sulauttaminen yhteen olisi sujuvoittanut lukukokemusta entisestään, jolloin kerronta olisi muodostunut yhtenäisemmäksi, kun tekijä kuitenkin on halunnut edetä kummassakin osassa kronologisesti presidenttikausien läpi.

Lopuksi Turtola vielä pohtii yhteenvedonomaaisesti, kokivatko presidentit enemmän tuskaa vai helpotusta luopuessaan vallasta, sekä analysoi heidän kunnian- ja vallanhimoaan. Teos on kaiken kaikkiaan kiinnostava näkökulma presidenttikausien seurauksiin ja vaikutuksiin niin yksilöiden kuin tasavallan vaiheissa.

LISÄTIETOJA

- [Suomen presidentit \(Helsingin kaupunkiympäristön toimiala, Suomi-Finland 100\)](#)
- [Presidenttiemme puoliset Ester Ståhlbergista Jenni Haukioon \(Yle\)](#)

KIRJOITTAJA

Sofia Kotilainen, FT, KTM, dosentti, Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos.
sofia.p.kotilainen@jyu.fi